
Ole Johnny Olsen

Makt mot klassesolidaritet

Om streiken på Torp Bruk i 1954 og hvordan støtte til den blei forhindret

Kamp eller samarbeid, klassesolidaritet eller samfunnsansvarlighet har vært sentrale dimensjoner både i forskning og debatt for å ordne norsk arbeiderbevegelses historie. Tradisjonelt har det blitt sett som en hovedoppgave å undersøke hva som har ligget til grunn for samarbeidsideologiens dominans i fagbevegelsen de siste 50 årene og i hvilken grad klasseperspektivet har vært levende på grunnplanet. Denne artikkelen om streiken på Torp Bruk i 1954 bringer et lite bidrag av nytt materiale til den tradisjon, anført av Jens Arup Seip, som har understreket motsetningene mellom grunnplan og arbeiderbevegelsens ledelse, og ikke minst denne ledelsens evne til å ha tatt i bruk organisasjonenes interne kontrollapparat.

1. Innledning

Kampen arbeiderne på Herøya førte for å oppnå 42-timers arbeidsuke for skiftarbeidere i 1948, har blitt stående som den mest kjente arbeidskonflikten i norsk etterkrigshistorie. Den blir gjerne framstilt som en særegen og enkeltstående hendelse i norsk arbeidsliv i denne tida.¹ Dette skyldes den veldige omtalen aksjonen fikk i massemedia, Arbeiderpartiets og LOs fordømmelse av den og hvordan den blei brukt i kampen mot kommunistene.² Naturligvis skyldes det også at saken var ganske enestående. Aksjonen var et klart uttrykk for vilje til klassekamp i arbeiderklassen i en tid fagbevegelsens ledelse fullt ut satset på samarbeid.³

Men det fantes også andre bitre konflikter i 10-året etter krigen, også etter at kommunistene var drevet langt på defensiven og hadde mistet mye støtte. Arbeidernes kamp på Torp Bruk utenfor Fredrikstad i 1954 er et eksempel på det. Denne kampen var for meg helt ukjent før den dukket opp i granskningen av Herøya Arbeiderforenings (HAFs) historie i forbindelse med hovedoppgaven.⁴ Den eneste historiske framstilling jeg har funnet om denne saken er Torp Fagforenings egen framstilling som de la fram i et eget hefte.⁵ I HAF kom saken opp da det blei reist forslag om å støtte streiken. Solidaritet fra andre var avgjørende for å vinne kampen på Torp – som det hadde vært avgjørende for arbeiderne på Herøya i 1948. Når HAF hadde måttet trekke seg etter syv ukers aksjon, var det mye fordi arbeiderne tapte kampen om opinionen. Støtten var stor, men ikke stor nok.

Fra motstanderne var HAF blitt møtt med krav om organisasjonsansvarlighet og samfunnsansvar. Motstanderne hadde først og fremst vært sosialdemokratiets ledelse i Arbeiderpartiet og fagbevegelsen. Hele organisasjonsapparatet var blitt brukt mot aksjonen med ekstern propaganda og intern kontroll. Et spørsmål jeg drøfter i hovedoppgaven er hvordan kontroll av organisasjonen blei brukt nettopp for å hindre støtte på arbeidsplassene. Konflikten på Torp kan på mange måter sammenlignes med Herøya-konflikten. En analyse av behandlingen av denne saken i HAF gir en innfallsport til å forstå hvordan sosialdemokratiet kunne styre arbeiderbevegelsen gjennom det Jens Arup Seip har kalt et «indre kontrollapparat».⁶

2. Kampens innhold, arbeidernes reaksjon og fagbevegelsens svar

Bakgrunnen for konflikten var tillitsmennenes forhold til ulovlig streik i henhold til Hovedavtalens bestemmelser. Torp Fagforening hadde tatt opp problemet med vilkårlig overtidsarbeid som følge av høykonjunkturen tidlig i 50-årene. Foreningen fattet vedtak som krevde at fagbevegelsen måtte ha kontroll med overtidsspørsmålet. Vedtaket framholdt at hvis denne «kontroll ikke ble gjenopprettet, så ville alt overtidsarbeid ved bedriften som ikke er fastsatt i fellesoverenskomsten blir innstilt.»⁷ Denne saken blei løst med

arbeidsgiveren. Men Torp Bruk ga varsel om at de ville si opp foreningens formann Torbjørn Martinsen. Begrunnelsen var at han som foreningens formann hadde stemt for vedtaket som varslet nektelse av overtidsarbeid. Hvilket var i strid med Hovedavtalens bestemmelser om tillitsmenns plikter i tariffperioden.

Foreningen ba om at oppsigelsen måtte bli trukket tilbake. Bedriften ville ikke etterkomme henstillingen og reiste saken for Arbeidsretten. Denne ga bedriften medhold. Foreningen ville ikke godta Arbeidsrettens kjennelse og svarte med arbeidsnedleggelse. Fra 27. februar 1954 var 385 arbeidere i streik. Begrunnelsen for streiken lå i kravet om retten til å velge sine egne tillitsmenn og mot «svinebinding av de faglige tillitsmenn på arbeidsplassene og i bedriftene.»⁸ Streiken varte i 23 uker.

Umiddelbart etter streikens utbrudd blei Torp Fagforening ekskludert fra Norsk Papirindustriarbeiderforbund. LO sendte i mars og april rundskriv til alle forbund og foreninger. Skrivet dømte streiken ulovlig og henviste til mulighetene for erstatningsansvar. Det ble også henvist til Arbeidstvistlovens §40 («tukthusloven»), som kunne settes i kraft overfor den som støttet en ulovlig streik. Støtten fra arbeidsplassene omkring i landet var stor. Den var «enestående» i følge foreningens egen oppsummering. At LO sendte ut nye advarsler mot å støtte streiken i rundskriv til foreningene kan også tyde på det. Bedriften reiste konflikten for Arbeidsretten som dømte forening, tillitsmenn og arbeidere til en erstatning på til sammen 270.888 kroner.

Som det går fram hadde saken en del likhetstrekk med Herøya-konflikten i 1948. Kampen ble en konflikt mellom grunnplan og ledelse i fagbevegelsen. Innholdsmessig dreide den seg om respekten for «lov og rett». Foruten ledelsen i fagbevegelsen, stod hele den borgerlige siden i politikken og den norske offentligheten mot arbeiderne. Dessuten var det kommunistene som gikk i spissen for saken på Torp og i støttearbeidet rundt om i landet. At det også i samtiden blei trukket sammenligninger til Herøya-konflikten, gir en leder i tidsskriftet Kontakt signal om. Lederen var skrevet av redaktøren Torolf Elster. Jeg vil anta at hans syn var relativt representativt for sosialdemokratiets oppfatning av denne saken, og det kan være interessant kort å referere innholdet i lederen som blei skrevet 1.7. 1954.

Henvendt til arbeiderne ved Torp Bruk sier han:

«Det er arbeiderklassen som vil stå seg på at lov og rett respekteres. [. . .] Den veien som fører fra de første maskinstormerne over den organiserte klassekamp fram til kollektivavtaler og arbeidsrett, er ryddet av arbeiderklassen og har brakt den fram til innflytelse og trygge arbeidsforhold. [. . .]. Arbeiderklassen har vunnet sin makt i samfunnet gjennom solidarisk opptreden og den rettsorden den selv har skapt. Men den er ikke sterk nok til å tvinge sin vilje gjennom med de midler arbeiderne ved Torp har valgt. [. . .] . . . de streikende ved Torp må få vite at de ikke gagner arbeiderklassens sak i Norge.»⁹

Men han hevder også at «Arbeiderpartiet og fagbevegelsen bør tenke over denne streiken», og han vil «holde dette med kommunistene utenfor». Ikke for det at «det er saken uvedkommende, tvertimot, men det er forholdsvis enkelt og gjennomskuelig». Ett problem er i følge Elster at: «Tross bedre rettsbeskyttende arbeidsforhold, er ikke arbeiderne tilfredse – *de har ikke noe å si*» [understreket i teksten]. Spørsmålet om «produksjonsutvalg og industrielt demokrati» må det arbeides mer med. Det er fagbevegelsen som må ta ansvar for at produksjonsutvalgene ikke hadde fått den funksjon de var tiltenkt, hevder han. Og med referanse til konflikten ved Torp, slutter han med at «hvis arbeiderne tar en slik holdning som i dette tilfellet, kan det ikke stimulere bedriftsledelsen til å ta sin del av ansvaret. Og det var liten mening å reise kravet om arbeidernes medbestemmelsesrett.»¹⁰

3. Samfunnsansvar eller klassesolidaritet i HAF

Konflikten på Torp sto på dagsorden i HAF første gang i styremøte den 8.3.¹¹ Her blei den utsatt. På neste styremøte er den oppført på saklisten, men behandlingen av den er ikke referert.¹² På et styremøte som forbereder et medlemsmøte som skal holdes samme dag, blir den heller ikke behandlet ifølge protokollen.¹³ Et forslag til støtteuttalelse blir likevel lagt fram på medlemsmøtet 22.3.¹⁴ Forslagsstiller er Gunnar Sørbø, NKP-er. Nils Larsen, styremedlem og DNA-er, legger fram motforslag. Jeg skal først studere

innholdet i de to forslagene og i tillegg gå inn på et tredje «mellomforslag», som blir lagt fram på et seinere møte. Deretter vil jeg drøfte ulike årsaker til at forslaget om støtteerklæring lider nederlag i foreningen og hvilken funksjon kampen rundt denne saken hadde for styrkeforholdet mellom de ulike linjene i foreningen.

I Sørbøs forslag heter det:

«Vårt syn er at det som må være fagbevegelsens mening og innhold er en sammensveiset arbeiderklasse som alltid støtter sine egne i kampen mot arbeidsgiverne. Det er et grunnsyn som bestemmer vår stillingstagen til konflikten. Vi ser i Arbeidsrettens dom en fare for enhver tillitsmann som konsekvent går inn for arbeidernes sak og vil derfor på det kraftigste protestere mot dommen. Vi stiller oss fullt solidarisk med Torp fagforening.»¹⁵

Forslagsstilleren stilte altså klassesolidariteten framfor respekten for lov og rett.

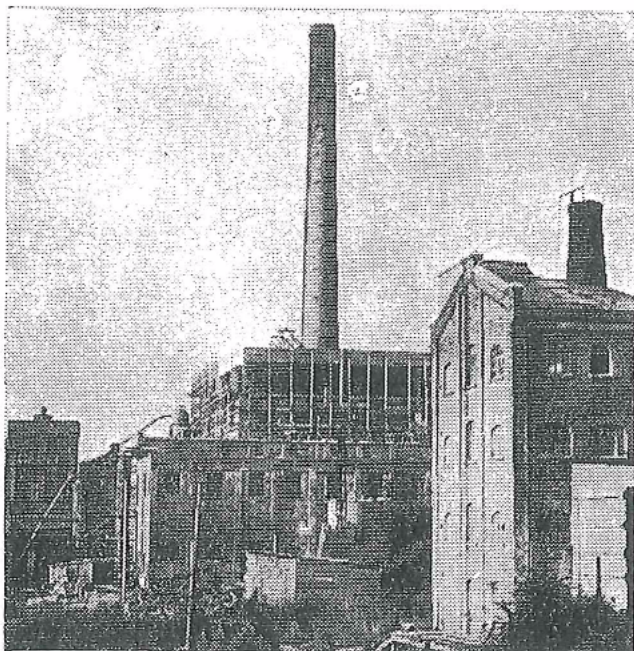
Larsens forslag hevder nødvendigheten av at arbeiderne følger «norsk lov og rett». Forslaget som karakteriserer saken som «den ulovlige streiken ved Torp Bruk,» framholder:

«Den rettsavgjørelse som Arbeidsretten er kommet fram til må respekteres. Å fortsette konflikten kan bare oppfattes som en demonstrasjon mot norsk lov og rett. Sympatierklæringer og økonomisk støtte gavner ikke Torparbeidernes sak og er ulovlig. Herøya Arbeiderforening kan ikke være med på å gi arbeiderne ved Torp bruk støtte i denne ulovlige konflikt. Vi vil samtidig henstille til Torp Arbeiderforening å oppta arbeidet igjen, for dermed å få istandbrakt forhandlinger og en løsning av de tvistspørsmål saken gjelder.»¹⁶

Argumentasjonen i dette forslaget er i tråd med LO-ledelsens syn i denne saken.¹⁷ Og det er i tråd med den sosialdemokratiske argumentasjonen arbeiderne på Herøya var blitt møtt med etter arbeidsrettsdommen mot streiken for 42-timers uke i 1948.

Ifølge protokollen falt Sørbøs forslag «med stort flertall». Larsens forslag blei vedtatt «med stort flertall».¹⁸ Et mellomforslag lagt fram av Edvard Støland¹⁹ falt med 69 mot 59 stemmer.

Torp-arbeidernes kamp

Torp Bruk i Fredrikstad.

Utgitt av Torp Fagforening

Stølands forslag var i tråd med et forslag Håkon Ødegaard²⁰ la fram da saken kom opp igjen i juni. Der heter det bl.a. at

«ingen tillitsmann i den faglige og politiske arbeiderbevegelse kan stille seg likegyldig til den kjensgjerning at arbeiderne har mistet sitt eksistensgrunnlag, at den enkelte familie så vel som samfunnet blir hardt rammet.» Forslaget går inn for å «henstille til LO og de enkelte forbund om å ta initiativ for å få gransket arbeidsgivernes disposisjoner før konflikten [understreket i forslaget]. Ved å kartlegge den egentlige årsak til konflikten vil det danne grunnlaget for at arbeidet blir gjenopptatt og alle arbeiderne inntatt i sitt arbeide igjen. [. . .] Arbeidernes rettsbevissthet tilsier at dette blir gjort.»²¹

Uten ved å indirekte tillegge arbeidsgiverne avgjørende skyld i konflikten, kan ikke dette oppfattes som noe støtteforslag til Torp-arbeiderne. Forslaget vil at fagbevegelsens ledelse skulle gå mer inn på arbeidsgivernes ansvar, utfra en tro på at dette ville kunne løse konflikten.

Dette mellomforslaget blei ikke satt under votering. Det blei foreslått å opprettholde vedtaket fra 22.3. (Larsens forslag). Opp mot dette blei det nok engang stilt forslag om støtterklæring. Harry Halvorsen (NKP) la fram forslag der det heter:

«Vi forstår fullt ut betydningen av den kamp arbeiderne ved Torp Bruk fører. Det er en kamp for et gammelt prinsipp i fagbevegelsen, arbeidernes rett til å velge sine tillitsmenn selv. Vi henstiller til arbeiderne ved Torp Bruk om å gjøre alt for å føre kampen fram til seier og vi stiller oss fullt solidariske med dere.»²²

Streiken ved Torp Bruk ved Fredrikstad i 1954 har tidligere ikke vært gjenstand for historisk forskning, trass i at den var en av de bitreste konfliktene i 1950-åra. Den eneste framstillingen har Torp Fagforening selv levert med brosjyren «Torp-arbeidernes kamp».

(Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek)

Det blei stemt over forslaget til Larsen som blir vedtatt med 204 mot 194 stemmer. Hva skyldtes det at klassesolidariteten led nederlag på medlemsmøtene, og hvilken betydning hadde kampen omkring dette spørsmålet for forholdet mellom linjene i foreningen?

4. Splittelse i opposisjonen

For det første ser vi at opposisjonen ikke er enhetlig. At det fra Støland og Ødegaard blir lagt fram et «mellomforslag» som ikke direkte støtter Torp-arbeiderne, kan til en viss grad oppfattes som en ideologisk «glidning» fra deres side. De hadde begge vært framtrepende representanter for det NKP-dominerte foreningsstyret åra etter krigen og for aksjonsledelsen i 1948. For Stølands vedkommende kan det videre være at han ikke ville risikere sin posisjon som foreningsformann. Hovedavtalen forbyr tillitsmenn å støtte ulovlige aksjoner, og det er mulig at han så det som sannsynlig at sosialdemokratene i foreningen eller forbundet ville bruke en overtredelse av Hovedavtalen fra hans side som et påskudd for å sette ham utenfor igjen. Sjøøl husker han ikke denne saken i dag.²³

Ødegaard mener at han sannsynligvis handlet utfra den mening at et enhetlig vedtak, som han forsøkte å få til, ville fått størst slagkraft, et «enstemmighetsprinsipp» han fulgte som formann i HAF seinere.²⁴

Uansett hva som lå til grunn for Stølands og Ødegards handlinger, må deres posisjon ha ført til svakere mobilisering for et solidaritetsvedtak. En klar linje fra foreningens formann, som ved formannsvalget i 1953 hadde vist seg å være svært populær, ville trolig ha ført til en annen kraft over solidaritetsarbeidet.

Vi kan oppsummere at opposisjonen var splittet, dels som følge av et press fra ledelsen i LO og sosialdemokratene i HAF på de «gamle» opposisjonslederne, og dels som følge av en ideologisk glidning fra disse ledernes side bort fra sentrale prinsipper i klassesolidaritetsperspektivet. Dette førte til at mobiliseringen for en støtteresolusjon for Torp-arbeiderne blei svekket. At de «gamle» opposisjonslederne ikke gikk fullt og helt inn for mobilisering til støtte for arbeidere i kamp, ga sosialdemokratiets argumentasjon lettere innpass. Som helhet blei klasseperspektivet stående svekket tilbake.

5. Intern kontroll

Hvilke krefter mobiliserte sosialdemokratiet mot støtteresolusjonen, og hvilke metoder ble brukt? Presset overfor tillitsmennene har vi vært inne på. Men advarslene fra LO-ledelsen gjaldt ikke bare tillitsmenn. De gjaldt hele foreningen og alle medlemmene. Ved første behandling av saken i medlemsmøtet 22.3. blei LOs rundskriv referert. I dette blei det slått fast at støtte til streiken kunne medføre «økonomisk ansvar overfor den bedrift som er rammet av streiken.»²⁵ I tillegg til dette blei også spørsmålet om straffeansvar trukket inn. Det heter i skrevet:

«Endelig vil foreningen og dens medlemmer kunne pådra seg straffeansvar i henhold til Arbeidstvistlovens § 40 som bl.a. fastsetter at det kan idømmes bøter fra 5 til 25.000 kroner eller fengselstraff inntil 3 måneder eller begge disse straffene overfor den som er med på beslutning om å iverksette, fortsette, støtte med bidrag eller godkjenne ulovlig streik, eller som oppfordrer til å begynne eller fortsette slik streik, eller som støtter den eller utdeler innsamlede bidrag til streikens iverksettelse eller fortsettelse.»²⁶

Det er vanskelig å si hvilken direkte innflytelse markeringen av denne loven hadde å si på medlemmenes stemmegivning. Men sammen med den offensiven som blei iverksatt fra sosialdemokratiets side for å følge opp linjene som stakes opp i rundskrivet, må det ha hatt en viss betydning. Offensiven ble gjort mulig ved at det var sosialdemokratiet som satt med kontrollen i styret.

Et element i det indre kontrollapparatet i sosialdemokratiet kaller Seip «indre sensur»: «en systematisk gjennomført kontroll for å hindre avvikende meningsdannelse eller overhodet meningsbevegelse innen partiet.»²⁷ Redskapene i denne sensuren var bl.a. «parolesystem, dirigert argumentasjon, kontroll ved valg av foredragsholdere i foreninger, en raffinert møteteknikk og resolusjonsteknikk.»²⁸ Disse redskapene finner vi igjen i fagbevegelsen. For det første blei LO-ledelsens linje presentert og uten videre fulgt opp med vedtaksforslag som gikk i tråd med denne linjen («dirigert argumentasjon»). For det andre blei en underskriftsaksjon stoppet av et enstemmig styre og stemplet som «i

strid med organisasjonsmessige vedtak»²⁹ (formaljustis). For det tredje lot det seg gjøre å forhale et møte med en representant for Torp-arbeiderne og en ny behandling av saken: Etter henvendelse fra noen grupper og opplysninger om at Samorg skulle arrangere et informasjonsmøte om Torp-saken, gikk styret inn for å ta opp saken igjen på medlemsmøte der det kunne bli presentert to syn.³⁰ På medlemsmøtet der dette blei tatt opp, blei det reist motforslag som gikk inn for realitetsbehandling. Forslagsstilleren kunne opplyse at Torbjørn Martinsen var i byen og mulig å få tak i omgående. Dette forslaget fikk oppslutning og den opprinnelige dagsorden forkastet, mot styrets innstilling. Resultatet blei at møtet blei avlyst uten noen protokollert begrunnelse.³¹ Man må gå ut fra at styret var redd det tidligere vedtaket ville bli omgjort («raffinert møteteknikk»).

Det fjerde eksemplet på styrets rolle for å iverksette sosialdemokratiets offensiv mot Torp-arbeiderne, var gjennomføringen av et nytt møte om saken. Det blei i medlemsmøte foreslått fra styret at det skulle holdes nytt møte (tiltenkt forslag på møtet 18.5.). Til dette møtet hadde styret innkalt forbundets forretningsfører, Karsten Torkildsen.³² Det kom ikke fram noen eksplisitt begrunnelse for dette, men jeg antar at dette oppfattes som en styrke for styrets posisjon. På møtet blei det hard diskusjon om hva som skjedde 18.5., uten at det refereres til hva som blir sagt.³³ Forslaget om nytt møte vedtas med 118 mot 90 stemmer. Det nye møtet kommer i stand den 21.6. Til dette møtet er det et oppbud av representanter fra «partene». Fra motstanderne av streiken var det overrettssakfører Medbye fra LO, Karsten Torkildsen fra NKIF, Bratlie fra Norsk Papirindustriarbeiderforbund og to representanter fra motstanderne blant arbeiderne på Torp. For å tale til støtte for aksjonen var Martinsen og en til fra Torp Fagforening til stede. Av møteprotokollen framgår det at alle de innbudte folkene tok ordet, 3–4 av de kjente streikemotstanderne i HAF, to fra styret, mens bare 2 fra opposisjonen tar ordet, Haugland og Nordbø. Medlemsmøtet blir dominert av motstanderne, bl.a som følge av en overvekt i antall innbudte folk. («kontroll ved valg av foredragsholdere»)³⁴

6. Oppsummering

Sosialdemokratiets linje i Torp-saken seiret i HAF som følge av en splittet opposisjon, etter kraftig press og trusler fra LO-ledelsen som knebler foreningens tillitsmenn, og en glidning bort fra konsekvent klassesolidaritetslinje fra sentrale opposisjonstillitsmenn. Dessuten skjedde det også som følge av at mobiliseringen fra sosialdemokratiets side kunne bli særlig effektiv gjennom kontroll med styret hvorigjennom det kunne føres en «dirigert argumentasjon», solidaritetsarbeid kunne hindres ved formell argumentasjon, et mulig «kupp» fra opposisjonen kunne forhindres ved «raffinert møteteknikk» og offensiven overfor medlemmene før endelig avstemning kunne sikres ved «kontroll ved valg av foredragsholdere.»

At sosialdemokratiets seier ble såvidt knapp som den gjorde (204 mot 194), tar jeg allikevel som et tegn på at stemningen på grunnplanet til en stor grad var til støtte for Torp-arbeiderne, sett på bakgrunn av den sterke offensiven sosialdemokratiet hadde ført. Saken viste at det i foreningen var mulig å mobilisere arbeiderne bak paroler som bygget på klassesolidaritet mot sosialdemokratiets paroler om respekt for lov og rett.

Noter

- 1 Se f.eks. Yngvar Ustvedts populærvitenskapelige framstilling av etterkrigstidens Norge: *Det skjedde i Norge*, Oslo 1978
- 2 Dette siste gjaldt ikke bare under konflikten i 1948. I arbeiderbevegelsen blei Herøya-konflikten brukt som skrekk-eksempel under hele McCarthy-tida. Haakon Lie ga i 1952 ut i hefteform på Fram Forlag protokollene fra Herøya bedriftscelle av NKP fra årene 1945–1950. *Cella på Herøya* blei et begrep fylt med anti-kommunisme.
- 3 En grundig analyse av konflikten er gjort av Paul Knutsen i «Statsbærende og opposisjonell reformisme», i *Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie*, 2/1977. Streikens plass i HAF's historie er også undersøkt i min hovedoppgave, *Makt og motstand – bedriftsorganisasjon og fagorganisasjon ved Eidanger Salpeterfabrikker 1945–1970*, Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen, Våren 1984. Oppgaven er også trykt som nr. 12 i prosjektet «Mot en rasjonell ledelse» sin skriftserie.
- 4 Se *ibid.*
- 5 *Torp-arbeidernes kamp*, utgitt av Torp fagforening, 1954. Heftet finnes i Arbeiderbevegelsens arkiv. Sammenholdt med referater og dokumenter fra behandlingen i HAF, var det ingen uenighet om saksinnholdet i konflikten. Dette heftet og materiale fra HAF's arkiv er det viktigste kildemateriale for framstillingen her.

- 6 Jens Arup Seip, «Fra embedsmannsstat til ettpartistat» i *Fra embedsmannsstat til ettpartistat og andre essays*, Oslo 1963
- 7 *Torp-arbeidernes kamp*, op.cit., s. 4
- 8 Ibid., s. 7
- 9 *Kontakt*, nr. 7, juli/aug. 1954
- 10 Alle sitat, ibid.
- 11 HAF's Styreprotokoll, 8.3. 1954
- 12 HAFs styreprotokoll, 15.3. 1954
- 13 HAFs styreprotokoll, 22.3. 1954
- 14 HAFs medlemsprotokoll, 22.3. 1954
- 15 Gjengitt i styreprotokoll, 24.3. 1954
- 16 Ibid.
- Siste avsnitt i vedtaket må fortone seg noe underlig for Torp-arbeiderne. «Saken» gjaldt jo oppsigelse av en tillitsmann. Oppsigelsen ville arbeidsgiverne ikke trekke tilbake og de fikk støtte i Arbeidsretten for sin beslutning. Hva slags løsning for arbeiderne ville det være å respektere Arbeidsretten i en slik situasjon, slik vedtaket foreslår?
- 17 Jfr. rundskriv nr. 12 fra LO sendt ut i rundskriv nr. 5 fra NKIF den 15.3. 1954. HAFs arkiv.
- 18 HAFs medlemsprotokoll 22.3. 1954
- 19 Edvard Støland var i 1953 valgt til formann som eneste ikke-DNA-er i styret, etter benkeforslag. Han var veteran i foreningen, kommunist, og formann eller sentralt styremedlem i foreningen de første 5 åra etter krigen. Han blei ekskludert fra NKP i forbindelse med oppgjøret med Furubotn i 1950, men gikk inn igjen i partiet midt på 50-tallet.
- 20 Også Ødegaard sto sentralt i det NKP-dominerte foreningsstyret etter krigen, og også han blei som «Furubotn-mann» ekskludert fra NKP i 1950. Han gikk imidlertid ikke inn i partiet igjen. Han var formann i HAF i perioden 1958–1962. I 1962 blei han sekretær i NKIF, i 1968 nestformann i forbundet og i 1974 formann.
- 21 HAFs medlemsprotokoll 21.6. 1954
- 22 Ibid.
- 23 Samtale med meg, 1982
- 24 Samtale med meg, 1982
- 25 Rundskriv 12-54 fra LO, note 17
- 26 Ibid.
- Denne loven går under betegnelsen «Tukthusloven», og blei brukt mot fagforeningsledere særlig i 20-årene. Det er å merke seg at i «Herøya kaller» (HAFs omfattende beretning om konflikten i 1948) er nettopp problemet med denne loven satt som «ramme» omkring oppsummeringen av Herøya-konflikten. Etter tittelbladet kommer en side med bilde av Viggo Hansteen og et sitat fra hans brosjyre «Tukthusloven» fra 1927, der loven blir karakterisert som «et våpen farligere enn noe tidligere brukt, skal søkes rett mot arbeiderklassen ved hjelp av deres egne organisasjoner.» Overskriften på denne siden lyder: «En profeti som er blitt røyndom». Denne profetien er et tilbakevennende tema i hele «Herøya kaller». Dette er en indikasjon på at problemstillingen denne loven reiser var godt kjent blant foreningens tillitsmenn og medlemmer.
- Straffeloven blei ikke bare brukt som trussel i forbindelse med Torp-streiken. På flere steder i landet blei det utstedt forelegg mot folk som støttet streiken. Etter at streiken var over blei disse trekt tilbake. Det blei holdt én rettsak: Mot redaktøren i Friheten som fikk 30-dagers betinget fengsel (*Torp-arbeidernes kamp*).
- 27 Seip, op.cit., s. 30

- 28 Ibid.
- 29 Styreprotokoll, 29.4. 1954
- 30 Styreprotokoll, 10.5. 1954
- 31 Medlemsprotokoll, 18.5. 1954
- 32 Styreprotokoll, 31.5. 1954
- 33 Medlemsprotokoll, 10.6. 1954
- 34 Saken fikk et etterspill i foreningen som også vitner om former for «indre sensur». Det går fram av korrespondanse mellom grupper og forbundet, med foreningsstyret som mellomledd, at det etter møtet 21.6. blei spreidd informasjon om forbundets syn på gruppenes behandling av Torp-saken, ut fra vedtektene for faggrupper. Indirekte går det fram at forbundet mente at vedtektene ikke ga gruppene anledning til å ta opp støtte eller oppfordre til støtte til ulovlige aksjoner. For fra bygningsgruppen blei det sendt brev hvor de sier: «Vi er av den mening at såvel enkelte personer som faggrupper må ha anledning til å henstille til foreningsstyret å oppta saker av almen interesse til behandling, og denne praksis har alltid vært fulgt i Herøya Arbeiderforening. Hvis denne praksis skal opphøre, vil det etter vår mening virke lammende på den faglige aktivitet, og være til skade for foreningen og fagbevegelsen.» Brev av 25.6. til styret i HAF, som anmodes om å sende saken til forbundet, HAFs arkiv. Av svaret fra forbundet (22.7. 1954, HAFs arkiv) framgår det at forbundet ikke kunne ta stilling til saken, men kunne fortelle at anmodningen om å ta saken opp i landsstyret til avgjørelse ville bli etterfulgt.

Macht kontra Klassensolidarität

Kampf oder Kooperation, Solidarität mit der Klasse oder Verantwortung gegenüber der Gesellschaft waren zentrale Dimensionen sowohl in der Forschung als in der Diskussion über die Strukturierung der Geschichte der norwegischen Arbeiterbewegung. Traditionell hat man eine Hauptaufgabe darin gesehen zu untersuchen, was der Dominanz der Partnerschaftsideologie in der Gewerkschaftsbewegung in den vergangenen 50 Jahren zu Grunde gelegen hat und in welchem Grad die Perspektive des Klassenkampfes an der Basis erhalten geblieben ist. Der vorliegende Artikel stellt an Hand neuen Materials einen Beitrag zu dieser Tradition dar, die von dem norwegischen Historiker Jens Arup Seip angeführt wird. Sie hat die Gegensätze zwischen der Basis und der sozialdemokratischen Führung der Arbeiterbewegung unterstrichen und nicht zuletzt auch die Fähigkeit dieser Führung, den internen Kontrollapparat der Organisation zu gebrauchen.

Der Artikel behandelt einen heute relativ vergessenen, einst aber bedeutungsvollen Streik des Jahres 1954 bei Torp Bruk in Fredrikstad. Der Streik war ein Kampf gegen das Recht der Arbeitgeber, den Vorsitzenden einer Lokalgewerkschaft zu entlassen, der gegen Verpflichtungen verstossen hatte, die der Hauptvertrag zwischen Gewerkschaftsbund und Arbeitgeberverband gewerkschaftlichen Vertrauensleuten auferlegte. Der Gewerkschaftsvorsitzende hatte in seiner Gewerkschaft für eine verbotene Aktion gestimmt und war daraufhin entlassen worden. Die lokale Gewerkschaft antwortete darauf mit Streik. Das Arbeitsgericht gab den Arbeitgebern Recht und verurteilte den Streik als tarifwidrig. Der Vorstand des Gewerkschaftsbundes schloss sich der Verurteilung an.

Für einen siegreichen Streik war die Unterstützung von ausserhalb entscheidend. Im Artikel wird gezeigt, wie in Norwegens grösster lokaler Gewerkschafts-

ganisation, der Arbeitervereinigung Herøya, um eine Unterstützung des Torp-Streiks gekämpft wurde. Der Vorschlag der kommunistischen Opposition, den Torp-Streik zu unterstützen, stiess auf harten Widerstand der Sozialdemokraten, die den Vorstand kontrollierten. Letztere meinten, dass die Torp-Arbeiter sich an Recht und Gesetz zu halten hätten, dass eine Unterstützung tarifwidrig war und den Arbeitern nicht nützte. Die Opposition verwies in ihrem Vorschlag auf das Prinzip der Arbeitersolidarität.

Dass der sozialdemokratische Vorschlag mit der knappen Margin von 204 gegen 194 Stimmen verabschiedet wurde, sieht der Autor als Ausdruck dafür, dass es in der Gewerkschaft starke Tendenzen von Klassensolidarität gab. Den Sozialde-

mokraten kam nämlich zugute, dass ihnen eine gespaltene Opposition gegenüberstand. Führende Vertreter der alten KP-Opposition der unmittelbaren Nachkriegszeit machten einen Kompromissvorschlag, der zwar keine grosse Zustimmung erhielt, aber der zeigte, dass die Opposition nicht geschlossen war. Ausserdem hing über den Mitgliedern die Drohung einer Schadensersatzpflicht, mit der von offizieller Gewerkschaftsseite immer wieder gedroht wurde. Mit Hilfe von Formen der «dirigierten Argumentation», «raffinierten Versammlungstechnik», «Kontrolle bei der Referentenwahl» (Seips Terminologie) und anderen Methoden der «inneren Zensur» konnten die Sozialdemokraten in der Gewerkschaft eine Mehrheit für ihre Auffassung sichern.

